

Mimarlık Yapıtlarının Alımlanmasında Poli - Semantik Katmansal Yöntem Önerisi: Sancaklar Camii Örneği

Ece Banu AKTAR^{1*}, Pınar DİNÇ KALAYCI¹

¹Mimarlık Bölümü/Mimarlık Fakültesi, Gazi Üniversitesi, Ankara, Turkey

*Sorumlu yazar ve ⁺Sunucu: ecebanuaktar@hotmail.com

Presentation/Paper Type: Oral / Full Paper

Özet – Modernitenin baş döndürücü dönüşümü ile birlikte imge ürünlerine dönüşen mimari yapılar derinliği olmayan metalar haline gelmişlerdir. Yapıların hacimsel olarak deneyimlenerek varlığını ortaya koyabilecek potansiyellerini canlandırma fikri bu çalışmaya taban oluşturmaktadır. Çalışmanın amacı, mekânın kullanıcı tarafından deneyimlenmesi ile duyumsanmasının önemini vurgulamaktır. Yapıların duyuşsal bütünsellik bağlamında değerlendirilmesi gerekliliği ontoloji ve fenomenoloji tabanı ile araştırılarak önerilen yeni yöntem üzerinden ortaya konulmaktadır. Yöntem; poli - semantik katmansal yöntemdir. Kullanıcı, mekân ve bireysel deneyim olmak üzere üç katman ve bunların alt başlıklarını içerir. Üç katmanın keşişim kümesi mekânsal duyum deneyimini oluşturur. Genel olarak ifade edilirse, yapının farklı aşamalarda bu katman verileri ile (ontolojik incelemesi ile sözlük anlamından oluşturulan tanım çerçevesinde ve fenomenolojik duyum gözetilerek) deneyimlenerek değerlendirilmesi temeline dayanır. Uygulama alanı olarak Mimar Emre Arolat ve yapısı Sancaklar Camii konu edinilmiş, mekân ilişkileri, duyumsamalar ve bunların kullanıcıda oluşturduğu izlenimler poli - semantik katmansal yöntem ve beraberinde gelişen aşamalara göre açıklanmıştır. Çalışmanın sonucunda ulaşılan temel bulgu, görünüm anlamında gelenekselden farklılaşan Sancaklar Camii’de gerekli görülen fonksiyonların fikir olarak korunduğu, farklılığın fikrî olmaktan ziyade, biçimsel özgürlüğün dışavurumu şeklinde olduğu, duyumsamanın gözetildiği bir mekân oluşumunun öncelendiğidir. Araştırmanın özgün yönü, mimarın tutumu ile projenin arkasında yatan düşünsel özün görülenin / sunulanın ötesinde bir yapılanmadan kaynaklandığını ortaya çıkaran yöntemdir.

Anahtar kelimeler – Fenomenoloji, ontoloji, duyumsama, mekân deneyimi, katmanlı yapı

I. GİRİŞ

Global anlamdaki değişim rüzgarı ile birlikte, istikrarlı bir şekilde anlamsızlaşmaya ve içinin boşalmasına devam eden 21. yüzyıl dünya mimarlık ortamı, kaybedilen anlam duygusunu, mekân aurasını yeniden diriltmek adına; özne ve nesne arasındaki ilişki üzerine temellenen, her farklı özne ile yeniden var olabilen bir ontik duruş sergileyen dinamik yapıya sahip deneyim yolu olan fenomenoloji yöntemini bir çıkış yolu ihtimali olarak kullanabilir. Fenomenoloji, çevreyi anlamlandırmayı kendine dert edinmiş ve bunu özne - nesne ilişkisini konu ederek deneyim üzerine temellendirmiş bir yöntemdir. Schulz’a göre ise, fenomenoloji dünyanın günlük yaşamına nüfuz etmiştir, dolayısı ile günlük yaşamı anlamak için en iyi metottur [13].

Duyumsamanın, algılamanın ve yorumlamanın ölçülüp ortaya konulmasının zor bir olgu olduğu göz önünde bulundurulursa, onu somutlaştırma çalışması olarak fenomenolojinin bu kapsamdaki etkisini feyz almak mantıklı bir çıkarım olacaktır. Dinç’in belirttiği üzere, mimar, neye nasıl anlam verebileceğinden sorumludur. Neye anlam verdiği sanatsal - düşünsel içeriğe dayanırken, nasıl anlam vereceği konusunda da bilimsel veri ve yöntemler devreye girer [4]. İşte bu noktada, duyuşlar mimarlığının ontolojik ve fenomenolojik özelliklerini somutlaştırmak adına çalışma kapsamında geliştirilen **poli - semantik katmansal yöntem**, soyut kavramların somut kavramlara evrilmesinde önemli bir rol üstlenmektedir. Yöntem ile seçilen örnek projeye ait

duyulanım şemasının deşifreyonu sağlanmış ve sonuç değerlendirmesine gidilmiştir. Çalışmanın hedefleri, mekânın devingen bir yapısının olduğunun, her bir kullanıcı tarafından yeniden üretilen bir hale gelmiş olmasının kavranması ve mekânı duyumsama üzerinde farkındalık geliştirebilmektir. Çalışmanın gereksinimi, mekânın deşifresinin çoklu duyumsama (bütün duyuların mümkün olduğunca katılımı) ve buna ek olarak fenomenolojik muğlaklık barındıran tinsel yönü ile değerlendirilmesidir.

Duyumsamanın önemine değinen literatür taramalarına bakılacak olunursa, Baudrillard, mimarlığın ve mekânın duyulurüstü (suprasensible) bir yazgısı olduğunu düşünür [2]. Zumthor mimari deneyimin duyuşsal yönlerini vurgular. Schulz’a göre, mimarlık insanlara dünyada ayaklarını yere basabilecekleri varoluşsal bir nokta elde etme olanağı sunar [12]. Pallasmaa, Tenin Gözleri’nde çevrenin kavranmasında çoklu duyuşsal sistemlerin önemine değinir. P. Gomez "Mimarlığın anlamlı görülmesi metafizik bir boyut gerektirir....mimaride görülemeyene dair bir işaret bulunmalıdır" der [14]. Çalışmanın öncelendiği kavramsal çerçevenin sınırları içerisinde bu "görülemeden" kısmın keşfi ontoloji, fenomenoloji ve duyumsama kavramları ile açıklanmaya çalışılmış, yapının insana yakın yerlerinin ortaya çıkarılması, fenomenin keşfi sağlanmaya çalışılmıştır.

II. DENEYİMLEYEN BİR VARLIK OLARAK DUYUMSAYAN İNSAN VE FENOMENOLOJİ İLİŞKİSİ

Mimarlık varoluşsal deneyimi, kişinin dünyada olma duygusunu güçlendirir ve bu, özünde güçlenmiş bir kendilik deneyimidir [15].

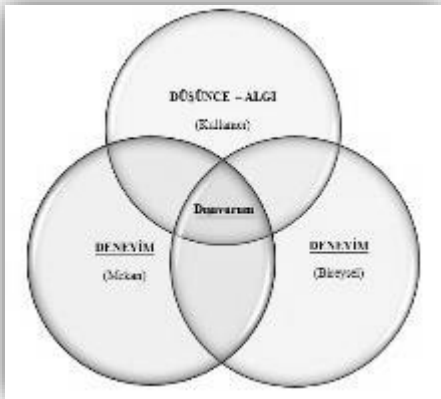
Pallasmaa'nın belirttiği gibi, binalar ve şehirler, insani varoluş durumunu anlamak ve onunla yüzleşmek için gerekli ufku sağlar. Mimarlık salt görsel ayartma nesnelere yaratmaz, anlamalara aracı olur ve onları yansıtır. Herhangi bir binanın nihai anlamı mimarlığın ötesindedir; bilinci, dünyaya, kendilik ve varlık duygusuna geri yönlendirir. Anlamli mimarlık insanın kendisini bedenli ve tinsel tam varlıklar olarak deneyimlemesini sağlar. Aslında bu her türlü anlamli sanatın en önemli işlevidir [15].

60'lardan sonra mimarlığı algılamak için bütüncül bakan bir anlayış olan fenomenolojinin mimariyle ilişkisi üstün bir varlık olarak tanımlanan insanla olan bağıntısı sayesinde kurulmaktadır. İnsanın olduğu her yerde bir mekânın varlığından da söz edilmelidir. İnsanın varoluşu M.Ponty'e göre mekânsaldır. Kişinin kendini ifade edişi mekânlar aracılığı ile olmaktadır. Mekânın kavranması, fenomenolojinin temel kavramları olan algılama ve bunun sonucunda gelişen duyumsama, deneyimleme ile gerçekleşmektedir. Çevredeki yerler, olaylar, kişiler beden üzerinden duyumsanarak algılanmaktadır. Fenomenoloji etrafı duyularla kavramaya imkan sağlar. Duyularla algılama öznel bir durumdur, kişiden kişiye ve aynı kişi farklı zamanlara göre değişmektedir [12].

Mekân tanımlaması, nesnenin dışı vurumu değil, öznenin onu deneyimlemesinin dışavurumudur [8]. Mekânın duyulur üstü bir yazgısının sorgulamasının yolu duyumsamadan geçer. Baudrillard'a göre, duyulur olanın algısını maddeye değil maddesel olmayana geçmeye kıskırtan o saptırma, mimarlığın benimsemesi gereken bir nosyondur. Demek ki, görülenden fazlası yaratılabilir ve bu "görülenden fazlası" kendini kimi yerlerde açığa vurur [2]. Bu "görülenden fazlası"nın açığa vurması durumu fenomenolojinin yardım ile gerçekleşir. Fenomenoloji ise bunu duyumsama yolu ile yapar.

III. POLİ - SEMANTİK KATMANSAL YÖNTEM

Çalışma, fenomenoloji izleminde oluşturulan aşamalı duyumsanabilirlik deneyimi ve bu deneyim içeriğinde uygulanan bir yöntem önerir.

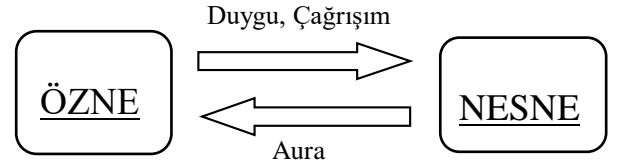

Şekil 1. Fenomenolojinin temel kavramları

Söz konusu yöntemle ait şema, fenomenolojinin temel kavramları (Şekil 1) üzerinden türetilmiş olup, "poli - semantik katmansal yapı şeması" olarak adlandırılmıştır (Şekil 3).

A. Temel Kavramlar

Fenomenolojinin temel kavramları olan düşünce, algı, deneyim ve dışavurum duyumsamanın gerçekleşmesi ile anlamlandırmaya olanak sağlar. Bir nesne veya mekân ile ilk karşılaşıldığında duyular devreye girer. Duyuların yardımı ile bilgi aktarımı yeterince sağlandığında aktif bir süreç olan algılama da başlamış olur. Düşünce ve algı senkronizasyonu yaşanmış bilgi birikimini tarayarak deneyim mekanizmasını devreye sokar. Duyumsamayı gerçekleştirecek olan özne ile karşılaşılan nesne arasında düşünsel anlamda çarpışmalar meydana gelir. Bu çarpışmaların sonucunda, çağrışımlar ile evrilmiş olan düşünce ve algı bütünü dışavurum olarak ortaya çıkar. Böylece ilişkisel düşünce de anlamlandırmaya hizmet eder. Pallasmaa bu durumu şöyle açıklar: "Sanat deneyiminde kendine özgü bir alışveriş gerçekleşir; ben duygularımı ve çağrışımlarımı mekâna ödünç veririm, mekân da bana, algılarımı ve düşüncelerimi ayartan ve özgürleştiren aurasını ödünç verir" [15].

Şekil 2. Pallasmaa'nın Sanat Deneyimi Alışverişi

Mekândaki fiziksel elemanların çevrelediği boşluk çok katmanlı bir öz - anlam bütünüdür. Poli- semantik katmanlı yapı yönteminin oluşumuna da referans olan bu katmanlı yapı, mekân duyumsaması adına kendi başlarına anlam ifade etmezler. Ancak birleştirilmiş resme bakıldığında ne anlatılmak istendiği ifadeye kavuşur.

Düşünebilme ve algılayabilme insanın ontik yapısından kaynaklı ve ona dair yetilerdir. Mekânı değerlendirme aşamasında aktifleşen bu yetiler, o mekânın kullanıcısı tarafından gerçekleştirileceğinden, düşünce ve algı kümesi kullanıcı başlığı altında yorumlanmış olup kullanıcıya mekânı duyumsama esnasında etki edebilecek faktörler göz önünde bulundurulur kümenin oluşturulması uygun bulunmuştur.

Deneyim kümesi mekânsal deneyim ve bireysel deneyim olarak iki aşamada ele alınmıştır. Öncelikle deneyimlenecek mekânlar mekânsal ihtiyaçlara cevap vermesi yönünden fonksiyonel olarak belirlenmiş ve değerlendirme kolaylığı sağlayacak şekilde bölümlenmiştir. Sonra da deneyimin bireysel yönleri duyusal deneyimlemeyi de içerecek şekilde ele alınmıştır. Her duygu deneyimi bireysel farklılıkları da beraberinde getirir. Her birey için bu deneyim farklılaşarak gelişir. Son aşama olan dışavurum da, bu üç kümenin kesişimi haline gelen bir çeşit *deşifrasyon* olarak değerlendirilmiştir. Dışavurum sonucu elde edilen mekânsal duyum deneyimi çalışmada gerçekleştirilmesi hedeflenen noktadır.

B. Katmansal Yapı

Şema; kullanıcı katmanı, mekân katmanı ve deneyim katmanı olmak üzere 3 katmanlı bir yapı içerir. Katmanların kesişim kümesi ontolojik algı ve fenomenolojik duyumsama başlıkları altında değerlendirilecektir. Üç katmanın kesişimi "Mekânsal Duyum Deneyimi" olarak adlandırılmaktadır.

Şekil 3 Poli-semantik Katmansal Yapı

Katmanlar şu şekilde açıklanmaktadır:

Kullanıcı katmanı:

Yapı, asli varlığına ancak kullanıcısının ihtiyacına cevap verebildiği ve onun tarafından deneyimlendiği sürece kavuşur. Aksi takdirde onun varlığı sembolik ve söylemsel bir varlıktan öteye gidemez, anlamsız bir işaret olarak kalır. M. Ponty'e göre insan davranışlarını ele alıp incelemek ve onları hareket noktası kabul etmek en emin yol gibi görünmektedir. Ponty'e göre "insan"; dünyayı kendi gözleri ile gören bir varlık demektir; yaşayan, kendi gözleri ile gören ve anlayan bir varlıktır. Kullanıcının yapı deneyimini gerçekleştirirken içinde bulunduğu psikolojik durumu, anlık motivasyonu değerlendirme açısından önemlidir [5]. Geçmişte yaşadığı olaylar, bunlardan edindiği tecrübeler ve hatta deneyimi kiminle beraber gerçekleştirdiği bile değerlendirmeye etki etmektedir. Göz önünde bulundurulması gereken en önemli detay her kullanıcının algı kapasitesinin, alımlama yetisinin farklı düzeyde olduğudur. Lynch'e göre, çevresel imgeler, gözlemci ve çevresi arasında işleyen iki yönlü bir süreçtir. Çevre, farklılıklar ve ilişkiler ortaya koyar. Gözlemci ise, uyum kabiliyeti ve kendi amaçları doğrultusunda gördüklerini seçer, düzenler ve anlamlandırır. Bu şekilde oluşturulan imge, görüleni sınırlandırır ve vurgulanmak isteneni vurgularken imgenin kendisi de sürekli etkileşim içinde bulunulan süzülün algısal girdilerine karşı test edilmektedir. Böylece, verili bir gerçekliğin imgesi değişik gözlemciler arasında oldukça farklılaşabilir [11]. Gürün de belirttiği gibi, algılayan ve algılanan arasında her an yeniden kurulan bir bağ, her algı ediminde bir yeniden doğuşa yol açmaktadır [14].

Çalışmada incelemesi yapılacak mekân olarak ele alınan Sancaklar Camii projesinin değerlendirilmesinin sonucunda da

öznel bir yargıya ulaşılır. Mekân, kullanıcı - öznesi - tarafından zaman ve mekân tasavvuru olarak tecrübe edilmesi ile anlam kazanır. Aydınlanmanın da belirttiğine göre, mimarlık, onu alımlayan öznenin varoluşuna anlam kazandıran bir nedensellik taşıdığı sürece etik ve estetik değerler bir arada etkinlik kazanır. Diğer bir deyişle birey ile iletişim kurabilen mesaj değeri taşıyan mimarlık, bireyin aynı zamanda kendini tanımaya da olanak sağlayan mekân ve zaman ilişkileri sunar [1].

Mekân katmanı:

Mekân katmanı, hem kavram kargaşasına sebep olmamak hem de inceleme esnasında değerlendirme kolaylığı sağlamak için bölümlere ayrılmıştır. Sancaklar Camii'nde söz konusu bölümler şunlardır: Üst avlu, alt avlu, cami, kütüphane ve abdesthane.

Deneyim katmanı:

Bu katmanda mümkün olan bütün duyuların katılımı ile bireysel deneyim sorgulanacaktır. İnsan bedeninin ve mekândaki hareketinin bir yansıması olmayan salt beyinsel bir mimarlık düşünmek mümkün değildir. Mimarlık sanatı da insanın dünyadaki varlığıyla ilgili metafizik ve varoluşsal sorunlarla uğraşır [15].

Ponty'e göre, yaşanan dünya, özne ve nesnenin döngüsel bir ilişki içinde olduğu devingen bir ortamdır; bir anlamda bedenle kavrayıştır. Ponty'nin bahsettiği ortamın devingen olarak nitelenmesine neden olan; mekânla kullanıcı arasındaki duygu alışverişidir. Bu durum bir çeşit deneyimsel ilişkiyi beraberinde getirebilir. Bu deneyimsel ilişkinin yapısı, Rasmussen'in "Yaşanan Mimari" eserinde mimarın keşfi olarak şu şekilde anlatılmaktadır: Mimariyi anlamak, dış görünüşünden bir binanın üslubunu tayin etmekten çok farklıdır. Mimariyi görmek yetmez, aynı zamanda onu yaşamamız gerekir. Odaların içinde yaşamalı, duvarların sizi nasıl çevrelediğini hissetmeli, bir odadan ötekisine ne kadar doğallıkla geçildiğini görmelisiniz. Dokusal etkilerin farkına varmalı, neden özellikle bazı renklerin kullanıldığını ve renk seçiminde odanın pencerelere ve güneşe göre konumunun nasıl bir etkisi olduğunu keşfetmelisiniz. Biri, öbürünün üstünde iki apartman dairesi, aynı boyda odalara ve açıklıklara sahip olsa bile, perde, duvar kağıdı ve mobilya seçimiyle tamamen farklı görünebilirler [17].

Perec aynı durumu farklı şekilde ifade ederek: "Mekânda oluşan aralıkları tetkik etmeye, hesap etmeye, hesaba katmaya lüzum duymadan, bir yerden başka bir yere, bir mekândan başka bir mekâna geçiyoruz. Mesele mekânı icat etmek değil, mekânı yeniden icat etmek hiç değil, mesele mekânı sorgulamak, daha yalın bir ifadeyle mekânı okumak; çünkü alışlagelmişlik adını verdiğimiz şey belirginlik değil, bulanıklıktır: Bir körlük biçimi, bir uyuşma hali" şeklinde tanımlar [16].

Ponty, algıya yol açan dilin ve düşüncenin varsayım haline getirilen verili kategorilerini sorgulayarak ve bozarak yeni bir varlık anlayışıyla 'deneyim'e, algının fenomenolojisine ulaşmaya çalışır. Söz konusu yeni varlık anlayışı, fenomenin algıdaki muğlaklığı ve çok anlamlılığı ile belirir; 'duyumsama' yoluyla yakalanır.Ponty, 'algısal muğlaklık' kavramının yaratıcı 'oluş' gücüne işaret ederek algının izini sürer [1].

c. Aşamalar

Aşamalı duyumsanabilirlik deneyimine eşlik eden poli - semantik katmansal yöntemi oluşturan 3 katman açıklığa kavuşturulduktan sonra bu deneyimdeki aşamalar da şu şekilde açıklanmaktadır:

1. Aşama: Arkitektonik değerlendirilmesi yapılacak olan Sancaklar Camii yapısına dair ilk izlenimlerin oluştuğu bu aşama "mesafeli duyumsama deneyimi" olarak adlandırılır. Bu aşamada, bedensel deneyimden önce basın ve sosyal ağ yolu ile elde edilen literatür taraması sayesinde yapı hakkında genel bilgi birikimi sağlanıp, mimarın yapısı hakkındaki görüşleri öğrenilir. Elde edilen bilgiler ışığında kullanıcı kendi fikrinsel değerlendirmelerini yapar.

2. Aşama: Yapıya ilk gidiş duyumsama deneyiminin gerçekleştirildiği aşamadır. Bedenle kavrayışın sonucunda, özne ve nesne arasındaki etkileşimin duyumsama ile elde edilen deneyim durumu, birinci aşamadan sonra edinilen fikirler ile harmanlanarak sıfatlarla ifade edilecek şekilde özne tarafından kayıt altına alınır.

3. Aşama: Yapıya ilk gidiş duyumsama deneyiminin ışığında kavramsal çerçevenin, teorisinin, ana terimlerin belirlenmesi ile oluşturulmuş yöntemin uygulandığı aşamadır. Poli - semantik katmansal yöntem doğrultusunda, mekan katmanında sıralanan bölümlenmeler tek tek ele alınır. Öncelikle, ele alınan mekanın sınırları ve odak noktaları kullanıcı tarafından belirlenir.

Sınırlar, mekânın fiziksel oluşumunda katkı sağlayan elemanlardır. Bu sınırlayıcı elemanların oluştuğu malzemeler, bu malzemelerin kullanıcı üzerinde oluşturduğu duygusal izlenimler ve bunların etkileri incelenir.

Odak noktaları ise, incelenen mekânda fenomenolojik deşifreyona katkı sağlayacağı düşünülen, kullanıcının gözünde özelleşmiş noktalardır. Odak noktalarının kullanıcı üzerindeki duyumsama etkileri saptanıp, deşifreyona yardımcı olabilecek sıfat çiftleri belirlenerek yöntem çalışmasının 5. aşamasında önerilecek olan çoklu deşifreyon yönteminde altlık oluşturulur.

Daha sonra mekânda ayrıışan sınırlar ve odak noktaları da kendi aralarında, ontolojik algı ve fenomenolojik duyumsama olmak üzere iki ana başlık altında yorumlanır.

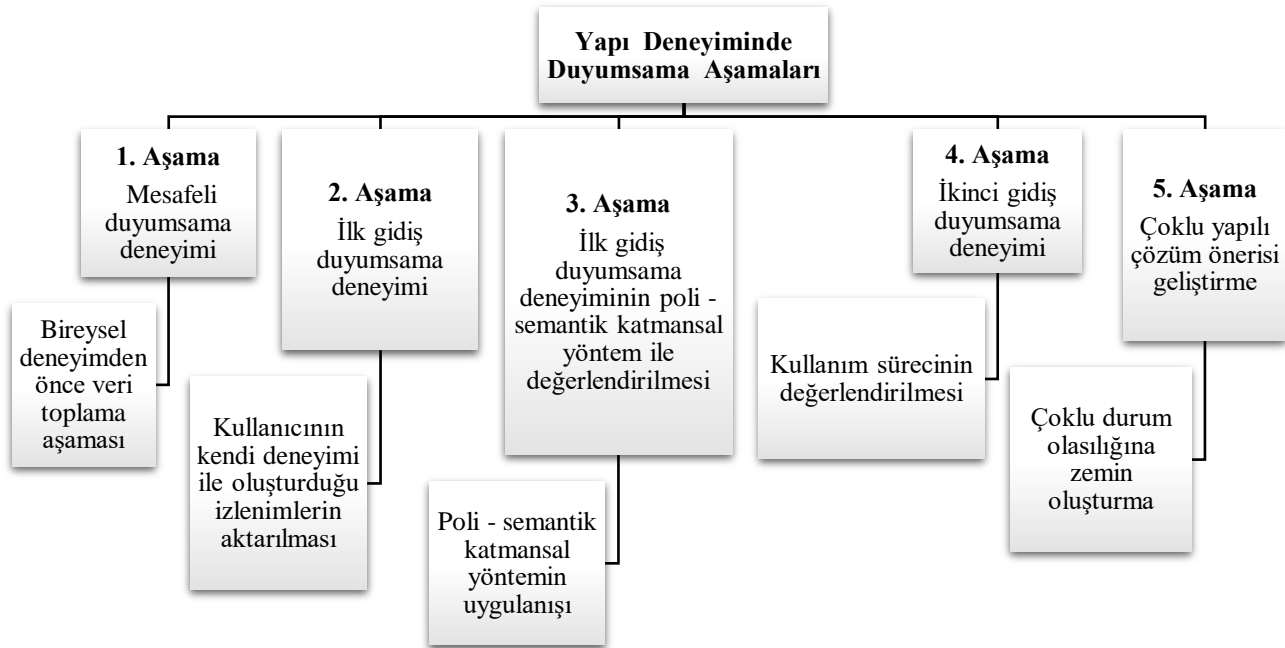
Ontolojik algı açısından sorgulama: Seçilen mekandaki sınırlar ve odak noktaları ontolojik olarak sorgulanır. Bu sorgulama, sözlük tanımı ile varoluş gerekçeleri açısından yapılır. Tanıma göre, sorgulanan yapı elemanı veya mekanın kullanım amacına uygun olup olmaması veya ona gerçekten ihtiyaç olup olmadığının tespiti yapılır. Eğer kullanıma yeni bir yorum getirilmiş ise, bunun gerekçeli açıklaması yapılır.

Fenomenolojik duyumsama açısından inceleme: Kullanıcıda mekan deneyimi sonucunda farklı duyumsamalar ortaya çıkar. Bu duyumsamalara aracılık eden duyular ,malzemeler ve kullanım şekilleri bu bölümde incelenir.

Poli - semantik katmansal yöntem yardımı ile değerlendirilerek duyuların mekânsallığının tanımlandığı bu aşamada, mekân, fiziksel ve duyusal nitelikleri, varoluşsal özellikleri üzerinden sorgulanır.

4. Aşama: Yapıya ikinci gidiş duyumsama deneyiminin yaşandığı ve bu deneyimin değerlendirildiği aşamadır. İkinci gidiş duyumsamasının diğer aşamalardan farklı olan en önemli özelliği, aradan geçen zaman ile mekândaki değişim etkilerinin değerlendirilerek yapıya dair olumlu - olumsuz eleştiri yapabilme imkanının olmasıdır. Bu süre, mekânı daha objektif bir bakış açısıyla değerlendirebilmeyi sağlar.

5. Aşama Duyumsanabilirlik kavramlarının aktif olarak kullanımının farklı alanlarda da etkisini görebilmek amacı ile çoklu yapılı bir çözüm önerisinde bulunulabileceğinin ifade edildiği aşamadır.

Şekil 4 Aşamalı Duyumsanabilirlik Deneyimi

III. POLİ SEMANTİK KATMANSAL YÖNTEM UYGULAMASI: SANCAKLAR CAMİİ (E. AROLAT)

Alan çalışması kapsamında inceleme alanı olarak Sancaklar Camisi seçilmiştir.

Mimar	Yapı	Yapım Yılı	İnşaat Alanı	Yapının Görünüşü
Emre Arolat	Sancaklar Camii	2011 - 2013	1300 m ²	

Şekil 4 Araştırma konusu olarak seçilen mimari yapı

Bu seçimdeki ana etken, tıne madde üzerinden varmayı benimseyen Zumthor [3] gibi yapının *mimarının "her anlamda öz'e ulaşmak, tevazu şiarıyla planlamak, fiziksel ve duygusal zevkin ön planda olmasını önemsemek"* gibi söylemleri [10] ve yapının duyumsanabilirliğinin yüksek olma öngörüsü olmuştur.

Resim 1 Sancaklar Camii

Çalışma yöntem doğrultusunda takip edilen sıra ile şu şekilde incelenecektir:

A. Mesafeli Duyumsama Deneyimi

Edinilen bilgilere göre cami, Büyükçekmece'de Sancaklar Vakfı'na ait geniş bir arazi içerisinde, kapalı site konut gruplarının arasında bulunmaktadır. Bölgenin kalabalıktan arınmış, doğa ile iç içe olması durumu mimarın belirttiği üzere onu doğal taş, su, ahşap vb. doğal malzeme kullanımına teşvik etmiştir. Caminin anlamını sorgularken aynı zamanda bir toplanma mekânı olarak da nitelendirilebileceğinden bahseden mimar, kütüphane işlevini bu sebeple projeye yerleştirdiğini belirtir. Yapının gelenekselden ayrılan farklı tutumunu, İslam'da belirlenmiş bir ibadet mekânı biçiminin olmayışına bağlar. Yapıda yer alan minare, mihrap, minber, kadınlar mahfili, ayakkabılık gibi bölümler alışlagelmişin dışında yorumlanmıştır. E. Arolat'ın önemle üzerinde durduğu nokta bu farklılaşmaların oluşturulurken fonksiyonlarına hakim olunması gerektiği ama farklı yorumlamada biçimsel açıdan sınır getirilmemesi gerektiğidir. Mimar burada biçimden çok "öz'e odaklandığından ve ibadet mekânının gereksiz tezyinatın uzak, temiz bir mekân olmasının öneminden bahseder. İbadet etmenin yanısıra tefekkür etmeyi de önemseydiğine değinerek bu fiilin ancak sadelikle oluşturulmuş huzurlu bir mekânda gerçekleşebileceği tezini öne sürer. Yapının tek tezyinatını mihrap duvarını yıkayan doğal ışık olarak tarifler.

Bu bilgilenmelerden sonra minare, kütüphane, sadelik, doğal ışıklandırma vb. konularda bir değerlendirme yapılmıştır. Yapıya dair dikkat çeken ilk unsur alışılmışın dışında bir tasarıma sahip olan minare olmuştur.

Klasik anlayıştan çok uzak olan dikdörtgenler prizması şeklindeki minarenin, şekle dair kaygılardan kendini kurtarıp aynı zamanda da işlevselliğinden ödün vermeyerek tamamıyla farklı ve yeni bir stil ortaya koyduğu düşünülmektedir.

Resim 2 Sancaklar Camii minaresi

Mekân plan bazında incelendiğinde mimarın oluşturmayı hedeflediği bütünsellik çabasının, yapıya ait fotoğraflardan da anlaşıldığı üzere, üçüncü boyuta taşımabildiği gözlemlenmiştir. Yine mimarın savunduğu düşünceye paralel olarak topografyaya uyum sağlayan bir yapının ortaya çıkarıldığı aynı görsellerden anlaşılmaktadır. Üst kottan doğal bir eğimle kademelenerek kullanıcıyı alt kota ulaştıran basamaklar var olan eğimin içerisinde eritilerek insan eli ile yapılmış bir merdivenden ziyade, zamanla kendiliğinden oluşmuş bir yapılanma izlenimi vermektedir. Bu da Arolat'ın savunduğu yapının zaten orada varolduğu hissiyatı verme düşüncesini destekleyen bir ön izlenimdir.

Resim 3 Doğal eğimi takip ederek inen basamaklar

Mimarın sık sık üzerinde durduğu bir konu olan, caminin sosyalleşmeye hizmet edebileceği mekânı olarak tasarlanan bir kütüphanenin varlığı düşünce olarak olumlu bulunmuş ise de, şehir merkezine uzaklık faktörü ve toplu taşıma ile ulaşım

imkanının kısıtlılığı göz önüne alındığında, mekânın amacına uygun hizmet verebilirliğinin sorgulanabileceğini düşündürmektedir.

Cami iç mekânına ait fotoğraflar incelendiğinde genel olarak etkileyici bir havanın hakim olduğu görülmektedir. İçeride ibadet eden insanlara ait olan fotoğraflar da mimarın oluşturmak istediği ambiyansı destekler nitelikte görünmektedir.

Resim 4 İbadet eden insanlar

Genel yaklaşımın tersine tezyinatın sınırlı tutulması, Yaradan'la kul arasındaki ilişkinin yalınlığı ile örtüşmektedir. Bu durumun duvarlar ile tavanda kullanılan brüt beton ve haldaki sadelik ile desteklendiği düşünülmektedir.

Bu olumlu izlenimlerin yanı sıra kullanım sürecinde aksaklıkların meydana gelebileceği düşünülen, eleştirilebilecek bazı tasarım kararları olmuştur. Örneğin, yapıya giriş kapılarının ve rüzgarlık bölümünün görselleri detaylı incelendiğinde, klasik cami yapılarında olduğu gibi bir son cemaat mahali oluşturulmadığından, yoğun kullanım zamanlarında bu alanda oluşabilecek kargaşayı önlemeye yönelik bir çözümün geliştirilmediği görülmektedir. Ayakkabılık bölümünün içeriye alınması yaklaşımı olumlu olsa da dolapların kapaklı olmaması eleştirilebilir diğer bir durumdur. Mihrap ve minberin bulunduğu duvarın, etkileyici bir görsel sunduğu, bu alanın yukarıdan aldığı doğal ışığın ortamın aurasına olumlu etki ettiği düşünülmektedir. Fakat caminin formunun getirdiği nihai bir sonuç olarak doğal havalandırılacak bir yapı boşluğunun olmaması, yapay havalandırmanın yeterli olup olmayacağı, sağlıklı hava sirkülasyonunun gerçekleşip gerçekleşmediği konusunda soru işaretine neden olmaktadır. Cami içerisinde sık rastlanmayan süsleme durumu, parlak siyah ve yansıyan duvarda bulunan "vav" harfi ve onun üzerinde bulunan ayet ile adeta "az çoktur" savını güçlendirmektedir.

Resim 5 "vav" duvarı

Arolat'ın bahsettiği üzere, yapının kademeli tavanı ve kademeli saflarını oluşturan zemini, mühendislik gerekliliği

olmakla birlikte, yapıya hacim kazandırdığı anlaşılmaktadır. Kadınlar mahfilinin erkeklerle aynı hizada olması fikri cinsiyetçilik açısından olumlu bulunmaktadır.

Yapının özgünlüğüne dair görüşlere sık rastlanmakla birlikte bunun zıttı görüşler de bulunmaktadır. Sancaklar Camii'nin doğayla bütünleşmesi, peyzaj düzenlemesi, kademelenerek alt kota ulaşılması ve doğal malzeme kullanımıyla Dachau Protestan Kilisesi'ne benzetilmesi [7] bu görüşlere bir örnektir.

Resim 6 Dachau Protestan Kilisesi

Mimarın cami için sıklıkla değindiği yere özgü olma durumu ve yapının başka bir yerde tekrar etmeyecek şekilde bir tipolojiye dönüşmeyecek olması söylemi, yine Arolat'ın tasarladığı Mardin Artuklu Üniversitesi İbadet Kompleksi Projesi'ndeki gerek kademeli safları gerekse duvar tezyinatı ve mihrap duvarının üstündeki yırtık sayesinde doğal ışıkla bezenmesi durumu neticesinde cami iç mekânı tasarımı ile kendi içinde çelişmektedir. Yapıya özgü olması gereken tasarım anlayışı bu şekilde çoğaltılınca, yapıya ait nitelikli özellikler dağılmaya başlamaktadır.

Resim 7 Mardin Artuklu Üniversitesi İbadet Kompleksi Projesi

Tüm bunların dışında yapının sahip olduğu olumlu tasarım özellikleri göz önünde bulundurulduğunda, içinde bulunan zamanın barındırdığı ibadet yapılarına bakılacak olunursa, nitelik bakımından yapının kullanıcıları açısından derin bir anlam kaynağı olduğu düşünülmektedir. Bu düşünce de yapıya layık görülen; 2011'de Barselona'da düzenlenen Dünya Mimarlık Festivali'nde "Geleceğin Projesi" ödülü, 2013'te Singapur'da düzenlenen Dünya Mimarlık Festivali'nde "dini yapılar" kategorisinde dünya birincilik ödülü, 2014'te Mimarlar Odası Yapı Ödülü, 2015'te Londra Tasarım Müzesi tarafından Yılın Tasarımı Seçkisi'nde finalistlik ödülü, yine 2015'te Mies Van Der Rohe Avrupa Ödülleri arasında en iyi 40 yapıdan biri ödülü, Dünya Mimarlık Birliği WAC tarafından "Yılın En İyi Dini Yapısı Ödülü" ve son olarak da

Birleşik Krallık Mimarlar Enstitüsü (RIBA - The Royal Institute of British Architects) tarafından, dünyanın en iyi yeni binalarını keşfetmek ve mimarlığın toplumlara kattığı değeri göstermek amacıyla, iki yılda bir verilmek üzere, 2016 yılında başlatılan (RIBA International Prize) RIBA Uluslararası Ödülü 'nü bu sene alan 20 yapıdan biri olması durumu ile desteklenmektedir [9].

B. İlk Gidiş Duyumsama Deneyimi Ve Değerlendirme

Fenomenolojinin önelediği deneyim kavramının önemi ışığında 2 Ağustos 2017 tarihinde yapıya ilk gidiş duyumsaması gerçekleştirilmiştir. Deneyim durumu değerlendirilmesi sonucu, mekânın bir bütünlüğe sahip olmasına rağmen bu bütünlük algısını heybetiyle oluşturmadığı görülmüştür. Yapı, aslolanın öz olduğunu vurgular gibi diğer camilerdeki klasik çini süslemelerden, altın yaldızlardan uzak, sade bir görünümündedir. Yaradanla kul arasına detay sıkıştırmadan, bir köprü görevi gören yapı, bu görevini mimarının da savunduğu gibi tevazu ile yerine getirmektedir.

İlk Gidiş Duyumsama Deneyiminin Poli Semantik Katmansal Yöntem Doğrultusunda Değerlendirilmesi

Bu aşamada yöntem doğrultusunda kullanıcı, yapıyı deneyimleyen kişi olarak belirlenmiştir. Mekânlar, mekân katmanında belirlenen sıraya göre (üst avlu, alt avlu, cami iç makanı, kütüphane, abdesthane), bireysel deneyim katmanındaki alt başlıklar kapsamında kullanıcı tarafından incelenmektedir. Bu bölümde yapılan incelemenin detaylı bir şekilde aktarımı için anlatım "üst avlu" üzerinden örneklendirilecektir:

Öncelikle üst avluya ait sınırlar ve odak noktaları belirlenmiştir. Avlu, yapıyı oluşturan sınırlar kapsamında duvar ve zemin olarak ele alınmıştır. Yapıyı çevreleyen dış duvarların kullanıcıda kuşatılma hissinin olduğu gözlemlenmiştir. Bu kuşatılma oranının avlu olarak algılanmasına şekilsel olarak sebep olmanın ötesinde caminin açık alanının özelleşmesine de fırsat vermiştir. Bu sınırdan içeri girildiği zamandan itibaren alanın ruhani boyutunu hissetme amaçlı gelen her kullanıcıya bir tefekkür alanı vaat edilmektedir. Bu alanı oluşturan ve giriş aralıklarını da üzerinde bulunduran duvarlarda kullanılan malzeme dokunsal niteliği yüksek olan doğal taştır.

Zemin fenomenolojik duyum çerçevesinde değerlendirildiğinde, yer döşemesinde sert zeminin - bazalt taşı - süreksizliği ve doğanın zeminle buluşmasına imkan veren bir tasarımın ortaya konulması, malzeme odaklı duyumsama kriterine referans vermektedir. Doğal bir görünümün elde edilmeye çalışıldığı ortaya çıkmaktadır. Üst avluda bir de cam ışıklık bulunmaktadır. Bu ışıklık, avlunun cam zeminini, altında bulunan caminin ana mekânının bir kısmının cam tavanı olmakla beraber mihrap duvarının doğal ışık kaynağıdır. Bu ışık kaynağı avlunun altında bir mekân olduğunun ipuçlarını vererek caminin içinin görülmesine ve deneyimlenmesine karşı bir istek uyandırmaktadır.

Sakin bir mekân olan üst avlu, rüzgar alan bir konumda yer almaktadır. Avluda peyzaj düzenlemesinde kullanılan sazlıklar ve ıhlamur ağacı rüzgar deneyimine hissedilebilirlik anlamında eşlik etmektedirler. Avlunun sessizliğine eşlik eden en baskın ses; rüzgarın sesi olmaktadır. Ihlamur ağacının bulunduğu ve cenaze alanının yan tarafında olan alan oturma alanı olarak düzenlenmiştir.

Avluda yer alan odak noktaları hem ontolojik algı bağlamında hem de fenomenolojik duyum çerçevesinde değerlendirilmiştir. Minare ve cenaze alanı, avluda odak noktaları olarak belirlenmiştir.

Minare ontolojik olarak incelendiğinde, ontik bağının kopup kopmadığı, sözlük anlamına referans veren fonksiyonun yerine getirilip getirilmediği veya oluşan farklılıklar ele alınmıştır. Minarenin sözlük anlamına bakılacak olunursa; "Camilerde, müezzinin çıkıp ezan okuduğu yüksek ve ince yapılı kule" olarak tanımlandığı görülür [6]. Arapça ışık anlamında nur kökünden türetilen Menar kelimesi, ışık yeri, fener kulesi, yol işaretleri; minare de ışık kulesi, minare anlamına gelmektedir. Minareler, simgesel bir değer taşımakta, yapılar dönem ve üslup bakımından belirli bir kimlik vererek, yapıları kent dokusunda daha anlamlı bir hale getirmektedir [18].

Bu tanım ve yorumlara göre, yeniden bir değerlendirme yapılacak olunursa, ontolojik çıkış noktasının ezan sesini duyurabilmek, fener kulesi anlamıyla o yerin bir cami olduğunu uzaktan belirtebilmek ve dönemin üslubunu belirleyici bir simge olabilmesi kavramları minare tasarımında öncelikli amaç olarak gözükmektedir.

Bu belirlemeler ışığında Sancaklar Camisi'nin minaresi değerlendirilecek olunursa, şekil olarak alışılmışın dışında olmasına rağmen, bu kavramların her birine kendi anlamsal çerçevesince yanıt verdiği ve o yönde ihtiyaçları karşılayabildiği gözlemlenmektedir. Günümüzde ezan sesi merkezi bir yayın olarak hoparlörden verilmektedir. Dolayısı ile minarenin öğelerinden olan şerefe bu anlamda fonksiyonelliğini yitirmiştir. Bu nedenle, mimari yorum olarak bu elemanın bulunmayışı anlamlı bir nedene dayandırılabilir. Diğer bir mevzu olan oranın bir ibadethane oluşunun anlaşılması konusuna gelinecek olur ise, cami büyük bir boşluğun içerisinde inşa edilmiştir.

Yapının ilk duyumsama deneyiminde de belirtildiği gibi, çok yakınında fazlaca yapı bulunmamakla beraber etrafında kapalı siteler vardır. Yapıya yaklaşıırken bu konut sitelerinin hizasından camiye bakıldığında orada bir ibadethanenin olduğu, bu dikdörtgenler prizması ve üzerinde yazılı olan hat ile birlikte ilk bakışta muğlaklık barındırır da bir süre sonra anlaşılmaktadır.

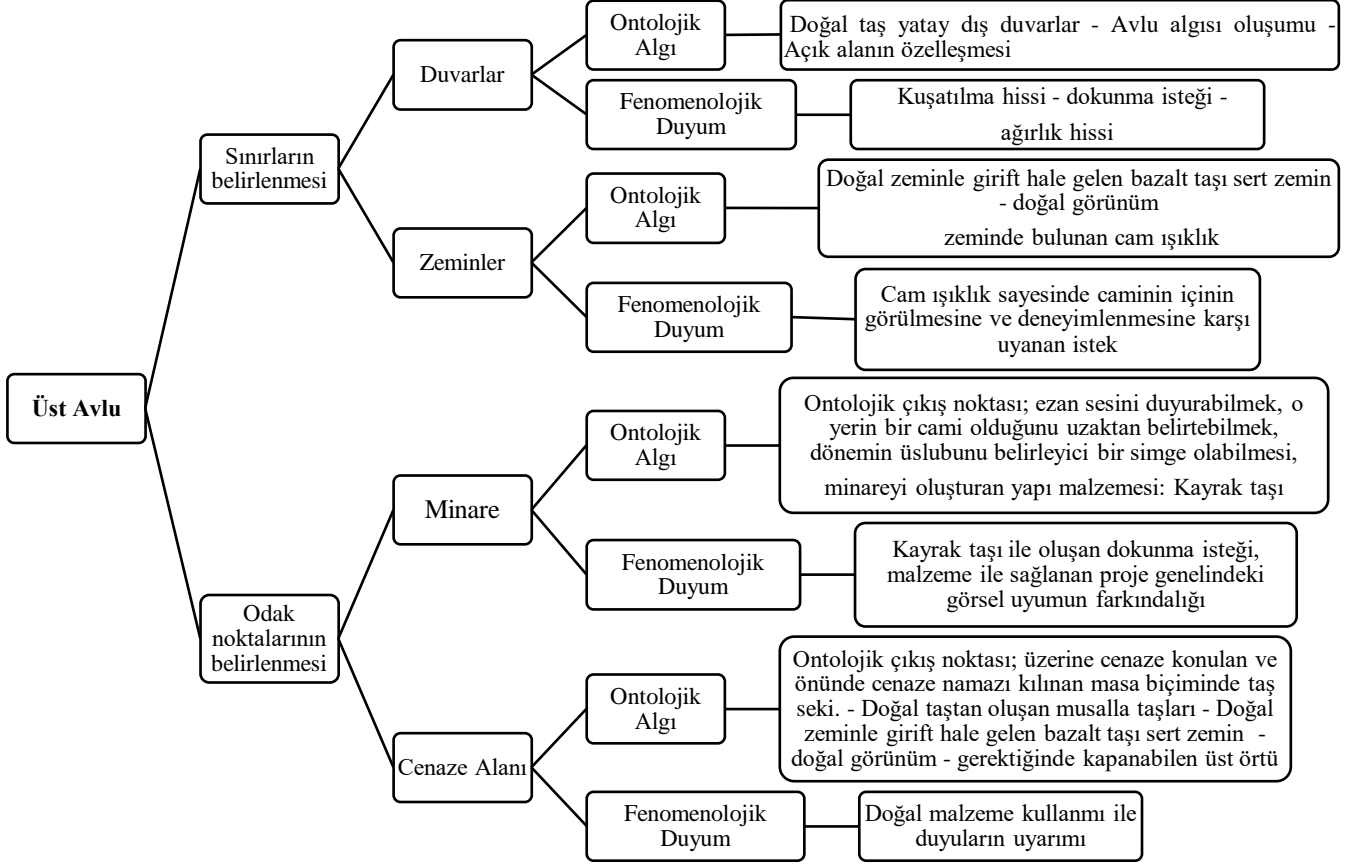
Şekilsel farklılığın tasarımın bütünlüğüne getirdiği olumlu etki bu kısa süreli muğlaklığa tercih edilebilir. Bir de bu durumun yalnızca yapıya ilk gidişte göz önünde bulundurulacak bir konu olması dikkatten kaçmamalıdır. Düzenli olarak ibadet etmeye giden kişiler oradaki ibadethanenin varlığını algılayabilmek için bir göstergeye ihtiyaç duymamaktadır. Turist olarak yapıyı deneyimlemeye gelen kullanıcılar da yapının oradaki mevcudiyetinden zaten haberdardır. Mesafeli duyum deneyiminde bahsedilen, mimarın söyleşisinde üzerine basarak konu ettiği, islam mimarisinin tarif edilmiş bir biçimi olmayışı konusu doğrultusunda, bir ibadethanenin varlığı konusu yalnızca belirlenmiş şekil olan silindirik yapı ve şerefenin oluşu ile tanımlanabilecek kadar basit bir mevzuyla indirgenemez, eğer daha önce de değinilen, o caminin bulunduğu dönemden de izler taşıyor olması olumlu bir kriter olarak değerlendiriliyor ise, minare şekli de farklı şekilde anlamsal açıdan bir mantık çerçevesine oturtulduğu sürece - bu yapıda olduğu gibi - yorumlanabilir.

Minare, fenomenolojik duyumsama ile değerlendirildiğinde, burada kullanılan malzemelerin sayesinde dokunma duyusu ile duyumsamanın ön plana

alındığı gözlemlenmiştir. Minarenin yapımında kullanılan kayrak taşı bu etkiyi sağlamaktadır. Yapının genelinde de aynı malzeme kullanıldığından cephe görüntüsünde bütünlük sağlanmıştır. Minarenin bir de demir kapısı bulunmaktadır ve bu kapı görsel bütünlüğü bozmamak adına iç tarafa çekilecek şekilde açılı olarak yerleştirilmiştir.

Yapılan bu değerlendirmenin sonucunda, genel tutumu itibari ile gelenekselden ayrılma durumu söz konusu olan Sancaklar Camii'nin, yapı elemanlarının ontolojik oluşumu açısından incelenmesi sonucu, fonksiyonel açıdan geleneksel bir yaklaşımı sürdürdüğü ortaya çıkmıştır. Öznel anlamayı vurgulayan ve özne ile nesneyi bütüncül düşünmeye iten

fenomenolojik yaklaşım sayesinde mimarın tutumu ve düşünme tarzı ile projenin arkasında yatan düşünsel öz ve yöntem deşifre olmuştur. Yapıda yer alan mimari elemanlar, sınırlar ve odak noktaları olarak ele alınıp tek tek incelendiğinde sözlük anlamı ile oluşturulan tanım çerçevesi içinde gerekli görülen fonksiyonların fikir olarak korunduğu gözlemlenmiş ve oluşagelen farklılığın fikirselleştikten ziyade, biçimsel bir özgürlüğün dışavurumu şeklinde olduğu gözlemlenmiştir.

Şekil 4 Poli - semantik katmansal yöntem değerlendirmesi, Sancaklar Camii üst avlu örneği

C. İkinci Gidiş Duyumsama Deneyimi ve Değerlendirme

İkinci duyumsama deneyimi, 22 Aralık 2018 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Yapının kullanım sürecinde karşılaşılan sorunlar veya olumlu taraflarının sağladığı avantajlar net biçimde ortaya çıkmaya başlamıştır. Ortaya çıkan bu değişiklikler çalışma kapsamında bu bölümde değerlendirilmiş olup, tekrara düşmemek adına yalnızca ilk gidiş duyumsamasından farklı gözlenen durumlar incelenmiş, gözlem sonucu değişiklik görülmeyen bölümlere tekrar değinilmemiştir.

İkinci gidiş duyumsamasında ilkinden farklı olarak gözlemlenen alt başlıklar; minare, alt avludaki cami görevlisinin lojmanı, kadınlar mahfili, kütüphane ve caminin çevre kullanımı olmuştur.

Aradan geçen zamanla beraber caminin etrafındaki yapıların artmış olduğu ve dolayısıyla minare silüetinin bu yapıların arasına karışacak olmasının, zaten var olan bu muğlaklığı arttırdığı gözlemlenmiştir. Dolayısı ile yapıya yaklaşılsa dahi muğlaklığın önceki kadar kısa sürede giderilmesi ve yapının bir ibadethane olarak diğer yapılardan ayırt edilebilirliği eskisine göre daha da güç hale gelmiştir.

Öngörülen bir düşünce de ileride yapılaşma yoğunluğunun daha da artışı ile Sancaklar Camii'nin geleneksel ve sık dokulu mahalleler arası cami statüsünde değerlendirilip değerlendirilemeyeceği sorusudur. Onun o boşlukta ve bakir bir alanda tek başına var oluşunun, ontik duruşunun sağladığı huzurlu ortamı ve kalabalıktan uzak oluşunun beraberinde getirdiği ruhani atmosferi zaman içinde yitirmesi endişesi oluşmaktadır.

İkinci gidiş duyumsamasında fonksiyonelliği açısından irdelenmesinin gerekliliği görülen diğer bir bölüm olan cami görevlisinin lojmanı da alt avluya kurduğu ilişki açısından ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Resim 8 Lojmana dışardan giriş kapısı

Lojman, cami görevlisinin yaşamını idame ettirebilmesi için orada bulunmaktadır ve bunun için de konutta yaşayanların gereksinimlerini karşılayacak eşyaların mekâna sorunsuz olarak yerleştirilebilmesi gerekir. Fakat yerinde gözlem yapıldığında lojmana giriş kapıları yeterince büyük olmadığından kullanılacak mobilyaların içeriye girişinin zorlaştığı görülmektedir. Burada üstünde durulması gereken bir nokta da bu durumun baştan öngörülmesinin gerekliliğidir.

Kütüphanenin kapısının kilitlenerek yalnızca talep olması halinde açılması bu alanın esas amacına ulaşmadığını göstermektedir. İçeriye istif edilmiş malzemeler bir depo izlenimi oluşmasına neden olduğundan yapıya ilk kez gelen ziyaretçiler için kitap okuma ve ders çalışma yeri olma izlenimini gölgede bırakmaktadır.

Resim 9 Kütüphane kullanımının amacından çıkmış işlevi

Kadınlar mahfilinin, erkekler için ayrılmış olan ibadet alanından, camide halihazırda var olan boyun hizasındaki paravan kullanımının yeterli bulunmayarak daha uzun ve camideki bütünlüğe aykırı bir paravanla ayrıldığı, böylece arkaların boyutlandırma tasarımı gerçekleştirilirken bütünlüğü sağlayacak form odaklı kaygı güdüldüğüne, fakat fonksiyonellik açısından yeterli olmadığına kanaat getirilmiştir.

Lojmanın dış giriş kapısının bulunduğu alt avluya bakan cephesinde yer alan ve ritimli bir şekilde devam eden

iletişimin daha da sınırlandırılmış olduğu gözlemlenmiştir.

Resim 10 Kadınlar mahfili separatörünün ilk hali

Bu durum tüm detaylarında incelik barındıran yapı için tasarım fikrini zedeleyici bir düşünce oluşturmaktadır. Ayrıca mimarın sağlamaya çalıştığı eşitlik ortamının bozulmasına da yol açmıştır. Bu anlamda yenilikçi bir tavır olarak yansıtılan bu özellik pasifize edilmiştir.

Resim 11 Kadınlar mahfiline sonradan eklenen separatörler

Cami yönetiminin kendi inisiyatifi ile mimari tasarım grubuna sormaksızın koyduğu yönlendirme tabelaları ve uyarı levhaları görüntü kirliliği oluşturmaktadır. Bu durum olumsuz bir bakış açısı oluşturmakla beraber yapıdaki mekânsal yol gösterici durumun eksikliğine de referans vermektedir.

Resim 12 Sonradan eklenen uyarı yazıları

Tasarımın devamlılığına aykırı olan bu durum, bir çok dalda uluslararası da olmak üzere ödül almış caminin imajının zedelenmesine sebep olmaktadır.

Tüm bunların dışında iki inceleme arasında geçen süre göz önünde bulundurulduğunda, yapının duyumsanmasına ait olumlu bulunan yöntem deşifreleri şu şekildedir:

Üst avluyu çevreleyen duvarlar sayesinde hissedilen özelleşmiş alan ve bunun neticesinde oluşan mahremiyet duygusu süreç içinde olumsuz anlamda bir değişikliğe uğramamıştır. Bu alanda odak noktası olarak belirlenen cenaze alanı fonksiyonel tasarım kriterleri ile kullanım süresinde olumlu bulunmuştur.

Alt avludaki duvarların mekân tanımlayıcı ve yönlendirici etkisi kullanılan doğal malzeme ile tamamlanarak hedeflenen duyumsama hem görsel hem dokunsal açıdan sağlanmıştır. Burada odak noktaları olarak belirlenen "öz" ün anlatıldığı duvar yazısı ve ağaçlar kullanıcının mekân deneyimi esnasında yapıyı anlamlandırma anına eşlik eden aracı elemanlar olmuşlardır.

Cami iç mekânında, iç mekân tasarımının ana hatlarını oluşturan yapı elemanları olan mihrap, mihrap duvarı, minber, vaaz kürsüsü kullanım süreci içerisinde değerlendirildiğinde mekânın aurasına olumlu anlamdaki katkılarının süregeldiği gözlemlenmektedir.

Kütüphanenin odak noktası olan arka bahçesindeki tefekkür alanı, proje tasarım kararlarında mimarın belirttiği gibi duyumsamanın en fazla gerçekleştiği alanlardan bir tanesidir. Sessizlik, doğa ile kurulan bütünsel ilişki ve görsel anlamda oluşturulan ritmik kompozisyon sayesinde duyumsama yüksek derecede hissedilmektedir.

Abdesthane, fiziksel boyutta temizliğin yanı sıra, ruhani arınmayı da temsil etmektedir. Bu temsiliyetin bir gerekliliği olarak bu arınmanın hissedilmesini sağlayacak doğal malzemelerden oluşmuş bir atmosferin bu camide oluşturulabileceği gözlemlenmiştir.

D. Duyulanım Deşifreyonu: Olasılıklar

Çalışmada uygulanan poli semantik katmansal yöntem uygulandıktan sonra, mekânın duyumsanması adına değerlendirmeler yapılırken niteleyici olarak, geleneksel - yenilikçi, doğal - yapay, sıradan - farklı, sade - gösterişli, uyumlu - aykırı, kırılmalı - sağlam, dokulu - dokusuz, şeffaf - opak vb. sıfat çiftleri ortaya çıkmıştır. Bu sıfat çiftleri yöntemin farklı alanlarda değerlendirilebilirliği adına çeşitli anlatım araçları kapsamında kullanılabilirler.

Anlatılan akılda kalıcılığının en üst düzeyde olduğu görselleştirme, kısa veya uzun metrajlı film tekniği anlatım araçlarına örnek olabilir. Aynı zamanda bilgi kullanımının genelleştirilmesi maksadı ile bu aşama anket ile test edilebilecek bir aşama olabileceği gibi, başka türlü çoklu bir durum oluşturabilecek bir çok olasılığa da zemin oluşturan bir aşamadır.

II. ÇALIŞMAYA AIT SONUÇLAR

Herhangi bir mimari ürün kendi başına anlam ifade etmez, ancak içinde yer aldığı yapı bütününde maddesel ve tinsel olarak değerlendiriliyor ise bir anlam kazanır. Bu aşamada onun bu bütünsellik vurgusunu açıklamaya yetecek, onu felsefi açıdan besleyebilecek bir alt yapı olmalıdır. Çalışma kapsamında bu altyapıyı sağlayacak olan alt başlıklar ontoloji ve fenomenoloji olarak belirlenmiştir.

Ontoloji;

- insana ait temel bir içgüdü varsayılan varlıkta anlam arayışına,
- varlığın sorgulanması içeriğine sahiptir.

Fenomenoloji;

- varlığın duyulanım yolu ile kavranarak özüne ulaşılabilirliğini,
- anlamlandırma aşaması için duyuların uyarılmasına yönelik bir ihtiyacın olduğunu,
- deneyimi gerçekleştiren her bireyin, kendi deneyim ve bilincini kendi alımlama kapasitesi sonucu oluşturduğunu savunur.

Bahsedilen yapı değerlendirmesinde, kesin kurallar ve ölçütler koymak imkansızdır. Her bir yapı kendine özgü standartlara sahiptir ve onu deneyimleyecek bütün özneler de farklı yapıdadır. Bu nitelik de yine öznel anlamayı vurgulayan fenomenolojiyi kaynak olarak göstermeyi işaret etmektedir.

Bütün bu kavramsal çerçeve öncülüğü ile 5 aşamalı bir yöntem önerisinde bulunulmuştur. Birinci aşama olan mekansal duyum deneyimi ile yapıya ait verilerin uzaktan elde edilmesi ve yorumlanması sağlanmıştır. Mimarın yapısı için tam olarak ne düşündüğü, onu nasıl ifade etmek istediği bu bölüm ile açıklığa kavuşur. Bu veriler ışığında kullanıcı yapıya gitmeden bir fikir sahibi olur. İkinci aşama olan yapıya ilk gidiş duyum deneyimi, bedenle kavrayışa olanak sağlayan bir aşamadır. Bu aşamada kullanıcı yapı ile ilk kez karşılaşarak kendine özgü deneyim tecrübelerini aktarır ve üçüncü aşamada da bu aktarımları yöntem çerçevesinde değerlendirir.

Poli - semantik katmansal yöntem içeriğinde bulunan kullanıcı, mekân ve bireysel deneyim katmanları, farklı zaman dilimi aşamalarında değerlendirilmiştir. Kullanıcı katmanı, deneyim esnasında içinde bulunulabilecek hal ve ona ait kapasite durumu ile ilgili verileri içermektedir. Mekân deneyimi; üst avlu, alt avlu, cami iç mekânı, kütüphane ve abdesthaneyi içerir. Bireysel deneyim başlığı altında duyumsamaya etki edeceği öngörülen duyu etkileri ve melzeme kullanımı ele alınmaktadır. Kullanıcı tarafından bu sıra ile ele alınan mekanda sınırlar ve odak noktaları belirlenir. Belirlenen bu veriler, çalışma kapsamında açıklaması yapıldığı üzere ontolojik algı ve fenomenolojik duyum çerçevesinde yorumlanır. Böylece mekansal duyum deneyimi gerçekleştirilmiş olur. Deneyimin sonucunda, maddenin mekân yapısı içinde, mekânın maddesellik içinde eriyerek bir muğlaklık durumunun ortaya çıktığı fark edilir. Kullanıcının mekân ile kendisini özdeşleştirdiği ve bu deneyim ile varoluşunu anlamlandırıldığı bir durum söz konusudur. Dördüncü aşama olan ikinci gidiş duyumsama deneyimi, eleştirel bir nitelik taşıyarak zaman içinde oluşan farklı izlenimlerin ortaya konulduğu bölümdür.

Yapılan bu değerlendirmeler sonucunda yöntemle ait sonuçlar şu şekilde değerlendirilmektedir;

- mevcutta var olan kalıplaşmış ibadet mekânı tasarımlarına farklı bir alternatifin geliştirilebileceği,
- oluşturulacak mekânın ruhani bir aura barındırabilmesinin yalnızca şekil ile değil öz odaklı

olan bir yaklaşım ile de sağlanabileceğinin ortaya konduğu,

- mekânın özünün keşfi çabasının gerçek/olası katmanlarını açığa çıkarılabildiği,
- fenomenolojik durumların oluşageldiği, ortaya konulmak istenen özün fenomenolojik algı sonucu oluşan yöntem ile mekân algısında nasıl rol alabileceği,
- bütünsel mekân algısının da yine bu yöntemin tüm duyuların katılımına teşviği ile sağlanabileceği,
- aradan geçen zaman faktörü sayesinde, katmanlar yaşandıkça, tek / mutlak bir öz beklentisinden uzaklaşıldığı, başlangıçtaki sahte / geçici özün yerini başka özlere terkettiği, daha değişken bir öz anlayışına evrildiği ortaya çıkmaktadır.

Önerilen poli - semantik katmansal yöntem uygulanarak Sancaklar Camii'nin farklı zaman dilimlerinde ve bireysel deneyimlerin ışığında yeniden üretilmesine olanak sağlanmıştır. Yapının tasarımının tek bir nüveden ortaya çıktığı düşünülmeyp, ona bir duyuşsal yığın olarak yaklaşmıştır. Bu yığın metaforunun bir getirisi olan katmansal yapı şekillenmesi onun zengin duyuşsal niteliğinin deşifre olmasına yol açacak şekilde yorumlanmıştır. Çalışma kapsamında sorgulanan, mimarın özün çağrıştırmını gerçekleştirmeyi başarıp başaramadığıdır. Mimariyi iki boyutlu bir çizim meselesi haline indirgeyen, mekânın kullanıcı ile ilişkisi sonrasında oluşan duyuşsamadan soyutlayarak sadece bir meta haline getiren, hacimsel olarak deneyimlenerek varlığını ortaya koyabilecek durumunu kısırlaştırın tutumun karşısında, tanımlanan yöntem ve seçilen yapı aracılığı ile, aslında görülenin ötesinde, duyuşsanan sembolik anlamları olan kompleks bir yapılanma olduğu ortaya çıkarılmıştır.

Anlamsal olarak bakıldığında,

- ontik bütünlüğü bozmayacak şekilde kelime anlamlarının fonksiyonlara uyum sağladığı,
- biçimsel anlamda programın getirdiği herhangi bir şekilsel kısıtlama olmadığından farklılaşmaların olduğu ve olabileceği yaklaşımı,
- bu farklı yaklaşım ve doğal malzeme kullanımı ile duyuşsanabilir, hissedilebilir mekânların oluşturulabileceği gözlemlenmiştir.

III. TARTIŞMA

Yöntemin soyut kavramların somut kavramlara evrilmesinde üstlendiği rol, anlamlandırmayı kavrama açısından önemlidir. Bu içerikte olan araştırma konularının çoğaltılması, türetilmesi; mimarlığın duyuşlara ağırlık vermesi gerektiğinin altını bir kez daha çizmek, bütünsel mekân anlayışını vurgulamak, mekân duyuşsamaları sonucunda varoluşu güçlenmiş insan profillerini çoğaltmak olur ki bu, konunun gündeme taşınması, anlaşılması ve uygulanması açısından gerekli ve önemlidir. Bu tip araştırmalar, diğer sanatsal / tasarımsal vb. alımlama araştırmaları ile gerek somut bir yöntem ortaya koyma gerekse bütünsel düşünmeye teşvik edebilme açısından da ortaklık taşır. Çalışmada önerilen yenilikçi yaklaşım sayesinde, mekânın özünün deşifreyonu sağlanabildiği gibi, diğer tasarımsal alımlama araştırmalarının da arkasında yatan düşünsel öz ortaya çıkarılabilir.

Mimarlığın duyuşsanmasının belirli bir yöntem temeline oturtularak doğru şekilde ifade edilmesine olanak sağlayan bu çalışma, bu yöndeki düşünsel eksikliğin farkına varılması

sonucu ortaya çıkmıştır. Bu çalışma ile ulaşılan bilgi de nihai bilgi olmamakla birlikte, belirli bir farkındalık düzeyinde olan kimselerde çeşitli duyuşsal uyanışlara sebep olabilecek potansiyele sahiptir.

SONUÇ

Çalışma kapsamında önerilen aşamalı duyuşsama deneyimi ve poli - semantik katmansal yöntem, farklı yapıların duyuşsal deşifreyonu için de uygulanabilecektir. Bu sayede, duyuşsananın oluşmasına neden olan faktörlerin neler olduğu, bu faktörlerin hangi alt başlıklar ile açıklandığı zaman duyuşsal veriler açısından sonuç alınabileceği, zamansal aşamalandırma ile özne - nesne yüzleşmelerinin farklı süreç aralıklarında değerlendirilmesinin önemi açıklanmakta ve bu durum diğer çalışmalara baz oluşturmaktadır. Çalışma, yapılabilecek diğer yapı incelemelerinin de yöneme katkı sağlayabilecek farklı alternatif oluşumların geliştirilebileceği şekilde ucu açık bırakılarak literatüre çok yönlü bir katkısının sağlayacağı ümit edilmektedir.

REFERANSLAR

- [1] Aydın, S. (2014). *Farklı Bir Bakışla Estetik*. Şengül Öymen Gür (Ed.), Mimari Güncellemeler, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık
- [2] Baudrillard, J., Nouvel, J. (2011). *Tekil Nesnelere Mimarlık ve Felsefe* (1. Baskı), (Çev. A. U. Kılıç). İstanbul: Yem Yayın (Eserin orijinali 2000'de yayımlandı), s. 20, 23.
- [3] Bilgin, İ. (2016). *Mimarın Soluğu* (1. Baskı). İstanbul: Metis Yayınları, s. 103.
- [4] Dinç Kalaycı, P. (2015). *Mimarlığı Eleştirmek: Bir Yaklaşım Önermesi* (1. Baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, s. 57.
- [5] Gürsoy, K. (2014). *Varoluş ve Felsefe* (2. Baskı). Ankara: Aktif Düşünce Yayınları, s. 45 - 56.
- [6] Hasol, D. (1995). *Mimarlık Sözlüğü* (6. Baskı). İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları
- [7] İnternet: Dachau Protestan Kilisesi URL: Web: <http://www.gecelikgunluk.com/2016/04/dachau-protestan-kilisesi-ve-sancaklar.html> adresinden 29 Aralık 2018'de alınmıştır.
- [8] İnternet: Mimarlık ve Fenomenoloji URL: Web: <https://architecturedesigntheory.wordpress.com/2014/03/09/mimarlik-ve-fenomenoloji/> adresinden 16 Haziran 2016'da alınmıştır.
- [9] İnternet: Ödüle Doymayan Modern Yeraltı Camisi URL: Web: <https://www.trthaber.com/haber/turkiye/odule-doymayan-modern-yeralti-camisi-sancaklar-camii-366762.html> adresinden 30 Aralık 2018'de alınmıştır.
- [10] İnternet: Sancaklar Camii URL: Web: <http://emrearolat.com/> adresinden 23 Aralık 2018'de alınmıştır.
- [11] Lynch, K. (2016). *Kent İmgesi* (8. Basım), (Çev. İ. Başaran). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları (Eserin orijinali 1960'ta yayımlandı), s. 7.
- [12] Norberg-Schulz, C. (1980), *Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture*, Academy, Londra.
- [13] Norberg-Schulz, C. (2000), "Architecture, Presence, language, place", Skira, Milano
- [14] Öymen Gür, Ş. (Ed.) (2014). *Mimari Güncellemeler*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, s. xxii, 99.
- [15] Pallasmaa, J. (2016). *Tenin Gözleri: Mimarlık ve Duyular* (3. Baskı), (Çev. A.U. Kılıç). İstanbul: YEM Yayın (Eserin orijinali 2005'te yayımlandı), s. 14, 52, 58.
- [16] Percec, G. (2017). *Mekân Feşmekân* (1. Basım), (Çev. A. Erkay). İstanbul: Everest Yayınları (Eserin orijinali 1974'te yayımlandı), s. 11.
- [17] Rasmussen, S. E. (1994). *Yaşanan Mimari* (1. Baskı), (Çev. Ö. Erduran). İstanbul: Remzi Kitabevi, s.28.
- [18] Tokay, H., Kuşüzümü K.H. (2011). *Kaide, Papuç ve Şerefe Özelliklerine Göre İstanbul Minareleri*. Restorasyon Yıllığı Dergisi, 2: 50-61.